

Рекомендації Центру досліджень адвокатури і права НААУ
щодо проведення першої лекції у вищих навчальних закладах
«Україна - суверенна демократична держава»

Відповідно до листа Державної наукової установи «Інститут інноваційних технологій і змісту освіти» Міністерства освіти і науки України від 28.07.2014 р. №14.1/10-2681 рекомендовано першу лекцію у 2014-2015 навчальному році у вищих навчальних закладах провести на тему «Україна – суверенна демократична держава». **Мета:** ознайомлення студентів з основними державотворчими подіями становлення незалежної України; формування національної свідомості, патріотизму і відповідальності за долю України; прищеплення поваги до прав і свобод людини і громадянина. Методичні рекомендації для викладачів та лист додаються.

Науково-методичний Центр досліджень адвокатури і права Національної асоціації адвокатів України надає рекомендації для викладачів юридичних факультетів, які варто використати під час проведення першої лекції та у навчальному процесі в цілому.

Рекомендуємо звертати увагу студентів на те, що адвокати ніколи не стояли осторонь у громадсько-політичному, економічному, культурно-освітньому житті українства на різних етапах його історичного розвитку. Крім своєї фахової самореалізації вони були фундаторами і активними членами культурних, економічних, просвітніх товариств і організацій, різноманітних спілок, зрештою – громадськими діячами, політиками, які стояли при витоках української державності.

Інститут адвокатури України, як інститут захисту, має давню історію і традиції. Його формування розпочалося ще від найдавніших державницьких утворень на території сучасної України і триває до сьогоднішнього дня. Протягом багатьох століть українські землі були розчленовані і перебували під юрисдикцією різних держав, тому політична ситуація впливала як на

становлення інституту адвокатури, так і на його розвиток, трансформацію, на адвокатську етику, на формування традицій адвокатської корпорації.

Центр досліджень адвокатури і права НААУ звертає увагу викладачів та студентів на ті теми, які не висвітлені у підручниках.

Однією із таких є характеристика поки що маловідомої в історії України **«Адвокатської доби» у Східній Галичині в кінці XIX – на початку XX століття, яка стала «золотим віком» в історії української адвокатури.**

Викладачі повинні пояснити, що після поколінь священників і вчителів, в українському суспільстві Східної Галичини цього часу назріла потреба у освічених, відважних громадських діячах та активістах нової якості. Таку нішу зайняли саме адвокати, які у непоодиноких випадках були генераторами національно-визвольного руху і керманичами українського державотворення. В кінці XIX століття почала формуватися нова генерація випускників правничого факультету Львівського університету. Саме тоді, фактично в умовах відсутності власної державності, в українській адвокатурі відбувся настільки якісний прогрес, що весь період отримав назву **«Адвокатська доба»**. Вона має свої певні риси:

По перше: формування світогляду і політичних поглядів молодих українських правників відбувалося у сімейному домашньому середовищі, згодом у гімназіях та університетах, в українських таємних організаціях та народовецьких молодіжних гуртках, які мали виразний національний характер, саме тут кристалізувалися лідерські якості та організаційні навички майбутніх адвокатів.

По-друге: молоді адвокати брали активну участь у культурно-освітньому житті як Львова так і всієї Східної Галичини. В першу чергу адвокати ще зі студентських лав допомагали на громадських засадах товариству «Просвіта», Науковому товаристві імені Тараса Шевченка, яке напередодні Першої світової війни фактично претендувало на статус Всеукраїнської академії наук. Адвокати входили до числа співзасновників і авторів статутів цих товариств, надавали правову допомогу, представляли їх інтереси у судових спорах, безоплатно вели

юридичний супровід всієї документації, у рамках діяльності товариств відстоювали питання про спорудження у Львові приміщення для українського Народного театру, заснування низки культурних організацій. За сумлінну працю провідні адвокати були нагороджені званнями почесних членів товариств.

По-третє: надзвичайно важливим був видавничий напрямок у діяльності галицьких адвокатів. Вони за власний кошт публікували брошури, підручники, переклади на українську мову законів і коментарів до них тощо й розповсюджували їх по цілій Галичині, роз'яснювали селянам їхні громадянські права, підкреслювали правову рівність, займалися розтлумаченням сутності австрійського законодавства.

По-четверте: українські адвокати виступали ініціаторами створення, були укладачами статутів і входили до складу керівних органів абсолютної більшості українських економічних і фінансових інституцій – банків, страхових компаній; належали до чільних діячів українського кооперативного руху. Адвокати часто вкладали в національно-громадську діяльність власні кошти, траплялося, що адвокат витрачав на національну справу всі свої заробітки, залишаючи невелику суму на власне утримання.

По-п'яте: на зламі ХІХ–ХХ ст. у галицькому суспільстві існувала неофіційна класифікація адвокатських канцелярій на «мужицькі» й «панські», яка залежала, більшою мірою, не від соціального становища клієнтури, а від розміру справ, якими займався адвокат. Основним контингентом «мужицьких» канцелярій були селяни. Тут у діловодстві використовували українську мову, що сприяло зростанню популярності адвоката серед українського населення, нижчими для селян були й ціни за адвокатські послуги. Траплялося, що українські адвокати не вимагали грошей з тих, хто не міг заплатити, і навіть навпаки – давали клієнтам кошти на харчування. До таких «хлопських» адвокатів належали провідні адвокати Галичини – Євген Олесницький, Андрій Чайковський, Іван Семанюк, Теофіл Дембицький та інші.

По-шосте: важливою сторінкою української галицької адвокатури була участь її найталановитіших представників у політичному житті краю, зокрема у створенні політичних партій. Часто адвокатські канцелярії ставали осередками політичного життя і низовими штабами політичних партій.

Важливо наголосити на тому, що східногалицькі адвокати представляли більшість в українських фракціях у основних законодавчих органах Австро-Угорщини – Державній Раді у Відні та Галицькому Крайовому Сеймі у Львові. Так, у 1907 р. українська парламентська фракція у віденському парламенті складала 32 депутати, з яких 12 за фаховою приналежністю були адвокатами. У 1908 р. після виборів до Галицького Крайового Сейму, українська фракція складалася з 27 українських депутатів, 11 з яких були адвокатами. Головою парламентської фракції був адвокат Кость Левицький, сеймової – адвокат Євген Олесницький. Після смерті останнього у 1910 р. обидві фракції очолив Кость Левицький.

Важливо, що під час Першої світової війни адвокати були засновниками Головної Української Ради (1914 р.) яка трансформувалася у Загальну Українську Раду (1915 р., далі ЗУР) – понадпартійних організацій, які презентували інтереси українців на міжнародній арені. Ядром організацій були галицькі адвокати, керівником – адвокат Кость Левицький. У листопаді 1916 р. у зв'язку із відновленням Польського королівства ЗУР оголосила про саморозпуск, політичний провід перейшов до Української Парламентської Репрезентації, яку у 1917 р. очолив учень Костя Левицького і представник молодшого та радикальнішого покоління адвокатів-політиків, адвокат, Євген Петрушевич.

В час загрози територіальної цілісності та національних інтересів галицькі адвокати демонстрували виїняткову корпоративну єдність. Найбільш консолідовано вони підійшли до створення Західно-Української Народної Республіки (далі ЗУНР). Її президентом (диктатором) став адвокат Євген Петрушевич, прем'єр-міністром та міністром фінансів – адвокат Кость Левицький. Із 14 міністрів КабМіну ЗУНР – Державного секретаріату, половина

за фахом була адвокатами. Другий Кабінет Міністрів ЗУНР у грудні 1918 р. очолив адвокат Сидір Голубович.

Приклад східногалицьких адвокатів перелому ХІХ-ХХ ст., названого «адвокатська доба», переконливо доводить провідну роль адвокатів у формуванні і становленні української державності у період других національно-визвольних змагань українського народу за незалежність. Саме галицькі та наддніпрянські адвокати зробили усю підготовчу роботу для проголошення Акту Злуки 22 січня 1919 р. та об'єднання Української Народної Республіки та Західно-Української Народної Республіки в єдину, соборну, українську державу.

Слід підкреслити, що у багатьох випадках провідні українські політичні діячі, журналісти, літератори, письменники, митці за своєю фаховою приналежністю були адвокатами. Історична ретроспектива показала, що українським адвокатам доводилося працювати в умовах бездержавності, війн, переворотів, розрухи, на собі відчувати репресії і наслідки тоталітарних режимів, однак вони завжди залишалися провідниками, ідеологами, реформаторами і стрижнем суспільства.

Рекомендована література:

1. Серія нарисів «Історія адвокатури України». – Випуск 1. – «Адвокатура України: забуте і невідоме» /За ред. І.Б. Василик. – К.: КВІЦ, 2014. – 380 с.

2. Василик І.Б. Кость Левицький: від адвоката до прем'єра ЗУНР: монографія / Ірина Василик. – К.: ВПК «Експрес-Поліграф», 2012. – 176 с.

3. Петрів М. Сидір Голубович – адвокат, журналіст і забутий прем'єр-міністр Західно-української народної республіки / Михайло Петрів // Юридичний журнал. – 2013. – № 2. – С. 116–118. Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3831>

4. Петрів М. Адвокат Микола Міхновський – ідеолог державної самостійності України / Михайло Петрів // Юридичний журнал. – 2013. – № 3. – С. 127–136.

Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3963>

5. Петрів М. Адвокат і письменник Теодот Галіп / Михайло Петрів // Юридичний журнал. – 2013. – № 5. – С. 130–135.

6. Петрів М. Адвокат Микола Дмитрієв – фундатор українського життя в Полтаві: з нагоди 105-річчя з дня народження / Михайло Петрів // Юридичний журнал. – 2013. – № 8. – С. 112–117.

7. Василик І.Б. Як формувалася юридична еліта у Східній Галичині в кінці XIX – на початку XX століття // Інтернет-видання: Юридичний портал «Pravotoday». – 14 жовтня 2010. – <http://pravotoday.in.ua/ru/press-centre/publications/pub-328/>

8. Василик І.Б. Українські та польські адвокати у процесах державотворення в кінці XIX – на початку XX ст. / Ірина Василик // Міжнародна наукова конференція «Дні науки філософського факультету – 2014», 15-16 квіт. 2014 р. : [матеріали доповідей та виступів] / редкол.: А.Є. Конверський [та ін.]. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. – Ч. 2. – 195 с. – С. 138-141.

Керівник Центру досліджень адвокатури і права,

Кандидат історичних наук, доцент

Ірина Василик